

CHIOVINI FERENC

A látvány igazságán gyúlva

Az 1970-es évek végén az volt a szokás, hogy a Habsburgok az egyik ország katonáit a másik városaiba küldték szolgálatra, s míg a magyar bakák Mailand tornyait számlálgatták, addig az olasz fiúk egy csapata Egerben töltötte katonai idejét. Ezek között volt az a Pietro Chiovini, akinek nagyon megtetszett Magyarország.

Foglalkozása ötvös volt, s úgy látszik, munkaalkalom is kínálkozott Egerben, mert az irattárak tanúsága szerint, katonai idejét letöltve rövidesen — már családjával visszajött ide, és letelepedett. Nem tudjuk pontosan, mi mindent készített, csak a mikepércsi harangok ornamentikájáról tudjuk biztosan, hogy azokat ő készítette. Az 1840-es évek elején még háza és kis szőlője után adózott, de fia, az én nagyapám már a 48-as szabadságharc tisztje volt, akit az egri pékek mentettek haza Segesvárról, lisztes zsákok közé bújtatva. Évekig az egri pincékben bújkált, s a Bach-korszakban már semmiféle adókimutatás nem idéz se házat, se szőlőt.

A múlt század közepén, inkább a Bach-korszak után költözött a család ide az Alföldre. Így lettünk alföldiek, s így később én szolnoki.

Gyermekkorom első emlékei is az akkori Alföld végtelen síkjához kötődnek. Ablakunkból kiláttam az országútra, ahonnan az első örökre maradandó élményt kaptam; a kegyetlen, sokszor agyig érő sárral kínlódó szekerek naponta megújuló látványát. A besenyszögi kert végéből a horizontig lehetett látni. A legközelebbi tanya 5—6, s a legközelebbi falu 15—20 kilométerre volt. A hortobágyi határban minden apró esemény felfokozódott, az ég és föld monumentalitásában. És minden esemény között a legizgalmasabb volt az ember. A munka, az utazás, az ünnepek, lakodalmak és vásárok. Lakodalmas menet a gáton, lovas szánon robogó menyasszony és násznép, a vásárok sergői és színes forgátaga. Tavasszal és ősszel a küzdelem a földdel, mely sok munkával is csak keveset adott. S az eső-lesés. Mert ezen a tájon nagyon kevés eső esett. Az ereszek alatt mindig ott állt a hordó és várta az esőt. A legnagyobb tragédia mindig a tűz volt. A száraz tetőkön, boglyákon, kazlakon gyorsan végiglegett.

Mindig a küzdelem, az emberek küzdelme földdel, időjárással, sorssal; ezt láttam. S az ember csak azt festheti igazán, amit ismer, és amivel azonosulni tud, s amit szeret. Már pályám kezdetén azt írták rólam: „A küzdő magyar nép életét festi.” Abban éltem, azt ismertem, s láttam meg mindenben. 1932 telén keresett fel a jászszentandrásiai megbízottja, és felkért a templom freskóinak elkészítésére. 1933 nyarának elején jött Szolnokra Aba-Novák, aki akkor nyerte el a páduai egyházművészeti kiállítás arany érmét, és javasolta, hogy készítsük közösen a freskókat, s a következő megrendelését majd ő osztja meg velem. Így aztán az egyházi témát ő, s a történelmit én dolgoztam fel. A két történelmi freskó alap gondolatául a nándorfehérvári győzelem és Szent László vízfakasztása eseményeit választottuk, mert a jászok mint közvetlenül a király mellé rendelt önálló csapatok feltehetően részt vettek ezekben a történelmi esemé-

nyekben. Túl azon, hogy a jász-címeres ősökben a maguk vonásait fedezték fel a szentandrásiak, különösen örültek, hogy a vízfakasztás körül magukat láthatták. Mert ez a vidék is, mint az egész Jászkunság legtöbbit a vízhiány miatt szenvedett. Küzdelmüket a megélhetésért, ez a helyzet határozta meg. Amikor a jászszentandrás vízfakasztást festettem, hihetetlennek tűnt volna, hogy pont 40 év múlva olyan mértékű „vízfakasztás” kortársa s főként krónikása legyek, mint a II. tiszai vízlépcső. Hosszú út volt idáig. A táj, s a Tisza mindig újat ad. Ennek a tájnak látványait, annak igazságát kerestem mindenben, s mert az ember a látvány igazságán gyűlva alakítja ki annak az igazságnak a festői kifejezőmódját, amit magáénak érez. Nem veheti kölcsön senkinek a stílusát, módszereit; csak azt használhatja fel, ami saját eredménye. S ahogy én több mint fél évszázad alatt mindig ennek a tájnak maradtam őszintén a közelében, együtt éltem a változásaival, sorsával.

Festettük a szolnoki Tabánt, a Zagyva fölé hajló öreg nyárfákat, s a Petenkofen óta örök témát, a szolnoki piacot. Amikor ide érkeztem, akkor építették a régi fa Zagyva-híd helyére a vashidat, azóta már azt is kicserélték, s a mai híd is alig bírja a forgalmat. A határban már nemcsak a legelőkön siklik végtelenbe a szem, a gazdaságok óriási tábláin újra az ősi Alföld monumentalitását találom meg.

S festem a korszerű mezőgazdaságban a szépet.

Festettem szilaj gulyát, szabadtartásos marhákat, festettem istállókban, karámban, végül laboratóriumban is festettem tehenet. Fotelban ülve, üveg-falon át. Suhantak előttem — mint sergön — az állatok.

A határt megterítették sárga földdel, a termés többszörösére váltott, eltűnt belőle a romantikus pipacs, szarkaláb, a búzavirág.

Az esőleséstől mindeddig nem sikerült szabadulni. Míg hat évvel ezelőtt a hírrel együtt érkezett a megbízatás.

Víztárolót építenek a Tiszán, ahonnan csatornákkal a Jászság és a Kunság öntöző vizet kap: ennek építéséről fessek képeket, így szólt a megbízatás. Éveken keresztül jártunk tanyahajóval, és szárnyas motorcsonakkal Kiskörére. S míg az épülő óriás képeit festettem évszokról évszakra, mindig viszontláttam a Tisza mindig új arcait, de festettem ezekben az években árvízi képeket is.

Más világ a Tisza medre a gátak között, a föld itt a hordott homoktól világos, a növényzet gazdag. Vízmosta partok játéka fogja össze a víz fényeit. Ha felmegy az ember a gátra, erre a természetes kilátóhelyre, szeme megfut a végtelenig. Míg ezeket az örök témákat láttam minden úton, elkészült a Tisza II.

A képeknek egy része — amiket festettem — ott vannak egy teremben.

A Szigligeti a 70-es években

Tény, hogy szocializmust építő társadalmunk fejlődése újabb és újabb, a művészet számára jól gyümölcsöztethető feltételeket teremt, ezen belül azonban a szolnoki színház életében különösképpen nagy jelentősége van a vonzáskörzetében végbemenő, a hetvenes évekre kiteljesedő gazdasági-társadalmi változásoknak. Egy színház életének változásaihoz a szociológiai tényezők vezetnek el. A színház művészetének esztétikájához is kiinduló pont a társadalmi tényezők figyelembe vétele. Hogy tehát a színház olyan ma, amilyen, és éppen a hetvenes években vált olyanná, amilyen, annak egyik sajátos oka és magyarázata Szolnok megye, a Jászkunság társadalmában, gazdasági életében bekövetkezett erőteljes változások. (Jóllehet társadalmi és gazdasági folyamatok, valamint művészi folyamatok mechanikus kapcsolata nem törvényszerű.) Ekkorra értek be ugyanis az országnak ebben a részében — valamivel később, mint másutt —, a több mint két évtizedes fejlődés gyümölcsei — s ez megyei sajtóság! Az iparosítás eredményeként megnövekszik a technikával foglalkoztatottak, a középfokú és felsőfokú technikai érettséggel rendelkező, a legkülönfélébb információk felvételére alkalmas rétegek száma. Megváltozik az ember elhelyezkedése közvetlen környezetében és a társadalomban: változik személyisége, teherbíró képessége, társadalmi, szellemi, etikai, filozófiai szempontból egyaránt, változnak igényei az őt körülvevő és mozgató világban. Vagyis változik a színházi néző élete, információtelítettsége, szabad ideje, változnak szellemi, művészi igényei.

Ezzel együtt az egyre erőteljesebben kibontakozó, az üzemi demokrácia szélesedésével járó közéleti-politikai aktivizálódás olyan, az előző idők megyei viszonyainál előnyösebb feltételeket jelent a színház számára, amelyek ösztönzik, inspirálják a gondolatilag igényes, az önmagát korszerűbben kifejező, a valóságot összetettebben ábrázolni képes színház megteremtését.

A Szigligeti Színház hetvenes évek elején kibontakozó megújulása tehát korántsem tudható be egyszerűen a vezetésben beállott cserének, annál is inkább nem, mert Székely Gábor direktorsága, akinek a személyéhez általában kötik a színház korszerűsítését, csak 1972-ben kezdődik, viszont az a folyamat, amelynek kiemelkedő csúcspontjai a klasszikusok magas színvonalú előadásai, a mai magyar drámák országos hírű ősbemutatói, ez a kedvező folyamat már a hatvanas évek végén elkezdődik, sőt bizonyos szálai még előbbre nyúlnak vissza. Így például a Shakespeare-kultuszé, amit Berényi Gábor teremtett meg még a hatvanas években. Valamelyest tudatos színházpolitika is az ő igazgatói működésétől számítható, előtte, az ötvenes években ugyanis korlátlanul az operettek és a többnyire komersz vígjátékok terepe volt a színház műsora. Sőt az a